INFORMATIEBLAD

014 LATIJN

Het Latijn was meer dan vijftienhonderd jaar de voertaal van het onderwijs, de kerk en de staat in Europa. Daarom zijn er bij het Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers (ECAL) diverse teksten in het Latijn te vinden. Dit informatieblad helpt u op weg bij het begrijpen van inschrijvingen in kerkboeken voor uw genealogisch onderzoek. Ook biedt het handreikingen voor het raadplegen van boeken en websites. Er worden geen overzichten gegeven van bijvoorbeeld naamvallen en werkwoordsvormen. Hiervoor kunt u terecht in de literatuur die onder 'Hulpmiddelen' wordt genoemd.

1. De taal
2. Cijfers, dagen en maanden
3. Genealogische termen
4. Hulpmiddelen digitaal
5. Hulpmiddelen op de studiezaal
6. Hulpmiddelen uit het depot

1. De taal

De Latijnse taal is genoemd naar de Latini, de inwoners van de streek Latium (nu Lazio) in Centraal-Italië, waar de stad Rome ligt. Het Latijn begon als de taal van een betrekkelijk kleine groepen en ontwikkelde zich in de Oudheid geleidelijk tot de voertaal tot de voertaal van Zuid- en West-Europa en het westelijke deel van Noord-Afrika. Het Latijn vormde de basis voor de huidige Romaanse talen. Hoewel het West-Romeinse Rijk in 476 viel, het Latijn bleef in gebruik als taal van de kerk en de liturgie, van de theologie. Het Latijn bleef in gebruik als taal van de kerk en liturgie, als taal van de kerk en de theologie, als taal van administratieve en juridische documenten en als wetenschappelijke taal.

De vorm van het geschreven Latijn in de vroege Middeleeuwen week af van het Klassieke Latijn. Dit kwam onder meer door verschillen in de scholing van de auteur, de invloed van ambtelijk en kerkelijk jargon en de invloed van de volkstaal. Karel de Grote zorgde ervoor dat op scholen opnieuw het zuivere Latijn werd onderwezen.

De Karolingische Renaissance was enerzijds van belang voor het Latijn en de Latijnse literatuur. Anderzijds ontstond hierdoor een kloof, doordat het verschil tussen de volkstaal en het Latijn werd benadrukt. Het Latijn werd naast de volkstaal gebruikt, als geleerdentaal, maar ook als taal van het recht en de poëzie. Humanisten hielden zich aan de normen van het Klassieke Latijn.

Het humanistenlatijn, ook wel Neolatijn genoemd bereikte in Nederland zijn hoogtepunt in de zestiende en zeventiende eeuw. Ook tegenwoordig wordt het Latijn nog gebruikt bijvoorbeeld in de poëzie en in de rooms-katholieke kerk.

2. Cijfers, dagen en maanden

- De dagen worden aangeduid met rangtelwoorden, met de uitgang -o of -a. Bijvoorbeeld: quinto die / feria quinta: op de vijfde dag = donderdag.
- De maanden worden aangeduid in de tweede naamval (zoals: op de vijfde dag van de maand januari).
- De jaren worden aangeduid met rangtelwoorden.

Cijfers

	Telwoord	**Rangtelwoord op -o**	
I	unus	primo	1
II	duo	secundo	2
III	tres, tria	tertio	3
IV	quattuor	quartio	4
V	quinque	quinto	5
VI	sex	sexto	6
VII	septem	septimo	7
VIII	octo	octavo	8
IX	novem	nono	9
X	decem	decimo	10
L	quinquaginta	quinquagesimo	50
C	centum	centesimo	100
D	quingenti	quingentesimo	500
M	mille	millesimo	1000

Dagen

Solis	dominica	zondag
Lunae	feria secunda	maandag
Martis	feria tertia	dinsdag
Mercurii	feria quarta	woensdag
Iovis	feria quinta	donderdag
Veneris	feria sexta	vrijdag
Saturnus	sabbattum	zaterdag

Maanden (2e naamval)

Ianuarii	januari
Februarii	februari
Martii	maart
Aprilis	april
Maii	mei
Iunii	juni
Iulii	juli
Augusti	augustus
Septembris, 7bris	september
Octobris, 8bris	oktober
Novembris, 9bris	november
Decembris, 10bris, xbris	december

3. Genealogische termen

Hieronder staan de meest gebruikte termen die voorkomen in de doop-, trouw- en begraafboeken van de rooms-katholieke kerken. Zie het kopje 'Hulpmiddelen' voor uitgebreide woordenlijsten.

Let op: de personen die de doop-, trouw- en begraafboeken bijhielden, gebruikten eigen afkortingen en hielden zich niet altijd aan de juiste spelling. Ook werden werkwoorden niet altijd correct vervoegd. Aan de hand van onderstaande lijst is echter wel af te leiden wat de schrijver heeft bedoeld.

Latijn	**Nederlands**
a me	door mij
anno domini	in het jaar van de Heer
babtisata est	zij is gedoopt
babtisati sunt	zij zijn gedoopt
babtisatus est	hij is gedoopt
coram me	ten overstaan van mij
defunctus	overleden
ecclesia	kerk
filia	dochter
filii	kinderen
filius	zoon

Latijn	Nederlands
frater	broer
gemini, gemina	tweeling, tweeling (meisjes)
illegitimus	onwettig
legitimus	wettig
mater	moeder
matrimonium	huwelijk
contraxerunt matrimonium	sloten een huwelijk
matrimonio iuncti sunt	zijn in het huwelijk verbonden
matrina	meter
mors	de dood
improvisa morte	door een onvoorziene dood
munitus	voorzien van
nomine	uit naam van, met als naam
obiit	is gestorven
parentes	ouders
parochia	parochie
pater	vader
patrini	peter en meter
sacramentis munitus	voorzien van de sacramenten
onmibus extremis sacramentis	met alle laatste sacramenten
solemniter	plechtig
solemnizatum	ingezegend
supplevit	trad op in plaats van, verving
susceperunt	namen op, hebben ten doop gehouden
suscepit	heeft ten doop gehouden, was getuige
susceptores fuerunt / erant	de doopgetuigen waren
testes	getuigen
testibus	met als getuigen

4. Hulpmiddelen digitaal

- http://www.latijnnederlands.nl. Voor dit digitale woordenboek is een licentie noodzakelijk. Het voor- en nawerk is gratis toegankelijk en geeft informatie over onder andere taal, telwoorden, maten, gewichten en munten, het schrift, naamvallen en de Romeinse kalender
- Alfabetische woordenlijst: https://www.wozzol.nl/woordenlijsten/latijn/28421.

- Latijnse termen bij genealogisch onderzoek, een lijst is beschikbaar via geneaknowhow: http://www.geneaknowhow.net/faq/latijn/latijn-open.htm.
- Constant de Koninck, *Glossarium van Latijnse en Romeinse rechtstermen* (Antwerpen/ Apeldoorn, 1993).

5. Hulpmiddelen op de studiezaal

De volgende hulpmiddelen zijn aanwezig in de bibliotheek op de studiezaal bij het ECAL:

- Over 1536. A. Cappelli, Lexicon abbreviaturarum; *Dizionario di abbreviature latine ed italiane : usate nelle carte e codici specialmente del medio-evo riprodotte con oltre 14000 segni incisi : con l'aggiunta di uno studio sulla brachigrafia medioevale, un prontuario di Sigle Epigrafiche, l'antica numerazione romana ed arabica ed i segni indicanti monete, pesi, misure, etc.* (Milaan, 1979). Een overzicht van afkortingen.
- Over 1537. Fred. Muller en E.H. Renkema; / Frederik Muller, E.H. Renkema / A.D. Leeman ; *Wolters' handwoordenboek Latijn-Nederlands* (Groningen, ca. 1969).
- Gene 43. P.W.J. van den Berk, *Latijn bij genealogisch onderzoek* (Den Haag, 1997).
- Gene 116. Régis de la Haye, *Latijnse woorden: lijst van Latijnse woorden en uitdrukkingen voorkomende in de kerkregisters berustend in het Rijksarchief in Limburg te Maastricht: samengesteld ten behoeve van het genealogisch onderzoek* (Maastricht, 2001).
- Gene 125. F.L. Kesteman, ingeleid door J.E. Ennik en P. Brood, *Practisyns woordenboekje, of Verzameling van meest alle de woorden in de rechtskunde gebruikelyk* (Den Haag, 1996 / Fotomechanische herdruk van een uitgave uit 1785).

6. Hulpmiddelen uit het depot

U kunt deze hulpmiddelen vooraf vanuit huis reserveren of ter plekke aanvragen via de studiezaalcomputer. Klik hiervoor op de rode link en vervolgens op dit icoontje.

- Maga 3121. Régis de la Haye, *Afkortingen van het Nederlandse oude schrift* (Maastricht, 1983).
- Maga 4043. M. van Hattum en H. Rooseboom, *Glossarium: van oude Nederlandse rechtstermen* (Amsterdam, 1977).
- Maga 6090. J.W. Fuchs ; met medew. voor het christelijk Latijn van E. Michiels; / J.W. Fuchs / E. Michiels ; *Kramers' Latijns woordenboek* (Den Haag, 1959).

.